

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΨΑΡΑΔΩΝ

ΤΟΥ κ. Θ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

Γύρω από κάθε επάγγελμα σχηματίζεται μιὰ ξεχωριστή ζωή. Τὸ επάγγελμα σφραγίζει τὴ ζωή, τὴν προσωπικότητα κάθε ἀνθρώπου με σφραγίδα ζωηρὴ καὶ τὸν κάνει νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὅταν μάλιστα τὸ επάγγελμα αὐτὸ συνδέεται με τὴ φύση, με τὴ φυσικὴ ζωή, τότε ὁ διαφορισμὸς φαίνεται ἐντονώτερος. Αὐτὸ φαίνεται καθαρώτερα στὰ θαλασσινὰ ἐπαγγέλματα. Ὅλοι οἱ ναυτικοὶ κι' ὅλοι οἱ ψαράδες τοῦ κόσμου μοιάζουν μεταξύ τους καὶ συγχρόνως διαφέρουν ἀπ' ὅλους τοὺς στερηνοὺς, ἀπ' ὅλους τοὺς συμπατριώτας των καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τους τ' ἀδέλφια. Ἐνας Πέρσης ψαρᾶ μοιάζει ποιοὶ πολὺ μ' ἕνα ψαρᾶ τῆς Ἰσπανίας ἢ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς παρὰ με ὅλους τοὺς Πέρσες ποὺ ἀσχολοῦνται με τὴ γεωργία, με τὴ κτηνοτροφία ἢ με τὸ ἐμπόριο.

Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ὑπάρχουν διαφορὲς κι' ἀνάμεσα στοὺς ψαράδες. Ἐδῶ παίζει ρόλο τὸ ἐργαλεῖο με τὸ ὁποῖον ψαρεύει ὁ καθένας. Δηλαδή τὸ εἶδος τοῦ ψαρέμματος. Ἐκεῖνος ποὺ ψαρεύει με τὸ καμάκι παρουσιάζεται διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον ποὺ ψαρεύει με τὸ δίχτυ. Ἄλλο ἐργαλεῖο, ἄλλοι τρόποι, ἄλλοι τόποι, ἄλλες ὥρες, ἄλλες συνήθειες, ἄλλη βάρκα, ἄλλη ζωή.

Οἱ ἴδιες διαφορὲς παρουσιάζονται κι' ἀνάμεσα στοὺς παραγαδιάρηδες καὶ στοὺς τρατάρηδες. Ἀλοιώτικοι ὄροι καὶ ἐδῶ, ἀλλοιώτικες συνήθειες, ἀλλοιώτικη νοοτροπία καὶ πολλὲς φορὲς καὶ γλῶσσα ἀλλοιώτικη. Τὰ βαθύτερα ὅμως χαρακτηριστικὰ, τὰ βασικὰ στοιχεῖα ποὺ συγκροτοῦν τὴ φυσιογνωμία τοῦ ψαρᾶ δὲν λείπουν ἀπὸ κανένα τεχνίτη τῶν ψαρικῶν. Ὅλοι εἶναι ἀνθρωποὶ ὑπομονητικοί, σκληραγωγημένοι, ὀλιγαρκεῖς, προληπτικοί, εὐθύμοι, ἀπλοὶ, καλόκαρδοι. Ἡ ζωή τοῦ ψαρᾶ φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς θάλασσας. Εἶναι μιὰ ζωή πολυκύμαντη, ζυμωμένη με τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο. Τὸ σπίτι του εἶναι ἢ βάρκα. Τὸ κρεβάτι του καὶ τὸ τραπέζι του ὁ βράχος τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Στὴ θάλασσα ἐργάζεται, στὴ θάλασσα τρώει, στὴ θάλασσα κοιμάται. Ἀπὸ μικρὸ παιδί τὸν νανουρίζει τὸ κύμα τῆς.

Ἀπὸ μικρὸ παιδί μαθαίνει νὰ κολυμπᾷ καὶ νὰ τραβᾷ κουπί καὶ νὰ συντροφεύει τὸν πατέρα του στὸ ψάρεμα. Δέκα χρόνων εἶναι κι' ὅλας καπετάνιος! Ζέρει νὰ κουμαντάρη τὴ βάρκα, ξέρει νὰ πλῆ με πανί, ξέρει τοὺς καιροὺς, ξέρει τὰ λιμάνια, ξέρει τὸ πέλαγος, ξέρει ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς θάλασσας. Ἡ θάλασσα ὑπῆρξε τὸ μεγάλο του σχολεῖο. Δεκαπέντε χρόνων τσουρμάρει, δηλ. κατατάσσεται στὸ τσουρμ, στὸ πλήρωμα μιᾶς συγγενοῦς ψαρόβαρκας κι' ἀρχίζει νὰ κάνη μεγάλα ταξείδια. Καὶ στὰ εἰκοσὶ του χρόνια ἔχει πολλὲς φορὲς βάρκα δική του καὶ ψαρεύει γιὰ λογαριασμό του. Πότε συνήθως παντρεύεται, πέρνει τὴν κόρη ἑνὸς ἄλλου ψαρᾶ καὶ τ' ἀνδρόγυνο σὲ λίγες μέρες βγαίνει στὴ θάλασσα. Καὶ πᾶνε στὸ ψάρεμα μαζί. Γιατί ξέρει κι' ἡ γυναῖκα ἀπὸ θάλασσα κι' ἀπὸ ψαρικὴ.

Ὅταν γεννηθῆ τὸ πρῶτο παιδί ἢ γυναῖκα μένει στὸ σπίτι. Μὰ ὅταν τὸ παιδί χρονίσῃ κατεβαίνει ἢ μητέρα μαζί του στὴ βάρκα καὶ τὸ πέρνει στὸ πέλαγος. Τὸ μικρὸ μεγαλώνει μέσα στὴ βάρκα, παίζει στὰ βράχια καὶ γίνεται θαλασσινὸς πολίτης ἀπὸ πέντε χρόνων. Σὲ λίγα χρόνια ἀκόμη θὰ ψαρεύη κι' αὐτὸς μαζί με τὸν πατέρα του.

Ξυπνοῦνε κι' ἀρχίζουν νὰ μπαλῶνουν τὰ δίχτυά τους καὶ νὰ νετάρουν τὰ παραγάδια τους. Ἄλλοι παραπέρα ἀνάβουνε φωτιά κι' ἐτοιμάζουν τὴν κακαβιά, τὸ φαί τοῦ κάβου. Βάζουν τὸ τσουκάλι ἀπάνω σὲ δύο πέτρες τοῦ γιालοῦ, ἀνάβουν ἀπὸ κάτω φωτιά, καὶ μαγειρεύουνε τὰ ψάρια. Ἀπλὸ καὶ νόστιμο φαί. Ἐπειτα κάθονται ὅλοι μαζί καὶ τρῶνε ἐνῶ οἱ γλᾶροι πετοῦνε γύρω τους καὶ κρᾶζουν. Θὰ περισσέψῃ καὶ γι' αὐτοὺς λίγο φαί: κανένα ψάρι ποὺ δὲν μπῆκε στὸ τσουκάλι ἢ κανένα ξεροκόμματο.

Τὰ σπίτια τῶν ψαράδων θυμίζουν κι' αὐτὰ τὴ θάλασσα. Βλέπει ἐκεῖ κανεὶς ξερὰ χταπόδια ἀπλωμένα στοὺς τοίχους καὶ ὠραῖα ὄστρακα ἀπάνω στὰ τραπέζια. Βλέπει ἐπίσης δίχτυα καὶ καμάκια καὶ παραγάδια καὶ παράξενα θαλασσινὰ φυτὰ, λίγο γιούσουρη, ἕνα κοράλι, ἕνα παράξενο ἄνθος τοῦ βυθοῦ, μιὰ πελώρια δαγκάνα, ἕνὸς κάβουρα καὶ πολλὲς φωτογραφίες ἢ φιγούρες ἀπὸ θαλασσινὲς σκηνὲς κι' ἀπὸ μεγάλα ταξείδια. Ἀτμόσφαιρα ψαράδικη καὶ θαλασσινή. Πολλοὶ ἔχουν καὶ εἰκονίσματα θαλασσινούς ἁγίους ζωγραφισμένους μέσα στὸ καβούκι τῆς καβουρομάνας. Ἄλλοι μεταχειρίζονται ἐλαφρὰ μεγάλα ὄστρακα γιὰ νὰ βγάξουν τὸ λάδι ἀπὸ τὸ πιθάρι.

Ὅσοι βρίσκονται πρῶι-πρῶι με τὸ χάραμα στὴν ἀκρογιαλιά ἀκοῦνε συχνὰ τὸ ἔωθινὸ τραγοῦδι τῶν ψαράδων, ὑποταγμένο ἀπόλυτα στὸ ρυθμὸ τῶν κουπιῶν των. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ὠμορφώτερες στιγμὲς τῆς ψαράδικης ζωῆς. Τραγουδοῦν οἱ τρατάρηδες τραβώντας κουπί, με ἀπλοὺς αὐτοσχέδιους στίχους ποῦναι βγαλμένοι ἀπὸ τὴ ζωή τους κι' ἀπὸ τὴ δουλειά τους:

Ἡ τράτα μας ἢ κουρελοῦ

σήμερα ἐδῶ κι' αὐριον ἄλλοῦ...

Οἱ τρατάρηδες αὐτοὶ ποὺ ψαρεύουν με τὴν τράτα, εἶναι οἱ πιὸ ζωηροὶ καὶ οἱ πιὸ εὐθυμοὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ψαράδες. Ἴσως σ' αὐτὸ συντείνει καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἶναι πολλοὶ μαζί, ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς ἄλλους ψαράδες καὶ προπάντων ἀπὸ τοὺς χταποδιάρηδες ποὺ ψαρεύουν μοναχοί, ἕνα ἢ δυὸ τὸ πολὺ μέσα στὴ βάρκα. Οἱ τρατάρηδες εἶναι μεγάλο τσουρμ, δεκαπέντε, εἴκοσι ἄνδρες σὲ κάθε καῖκι. Τὸ ψάρεμά τους εἶναι ὀργανομένο καὶ πλούσιο. Κι' ἡ δουλειά τους ὠρισμένη. Δρομολόγιο. Γι' αὐτὸ εἶναι πιὸ ξένοιαστοι ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ψαράδες. Δουδεὶά τακτικὴ, ψάρεμα ἀποδοτικὸ—νὰ κι' ἕνας ἄλλος λόγος νᾶναι εὐθυμοὶ. Νέοι οἱ περισσότεροι, ἄνδρες γεροί, ἀπολαμβάνουν τὴ ζωή, δουλεύουν, γλεντοῦνε, γελᾶνε.

Ὡς καλύτεροι τρατάρηδες τῆς Ἑλλάδος θεωροῦνται οἱ Βατικιώτες. Εἶναι οἱ πιὸ μαγγιῶροι ψαράδες τῆς τράτας καὶ οἱ βάρκες τους εἶναι οἱ πιὸ καλὲς τράτες καὶ πιὸ ἄρτια ἄρματωμένες. Σκάφη μεγάλα, ἱκανὰ νὰ σηκώνουν εὐκόλα τὸ βάρος τῶν διχτυῶν καὶ τοῦ πληρώματος καὶ νὰ διασχίζουν ἀνοιχτὲς θάλασσες ὅταν ταξειδεύουν στοὺς διάφορους ψαρότοπους ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρη τῆς Ἑλλάδος ἕως τὴν ἄλλη. Γιατί οἱ Βατικιώτες τρατάρηδες πᾶνε παντοῦ. Τοὺς βλέπεις στὸν Ἀργολικὸ κόλπο, στὸ Σαρωνικὸ, στὸν Εὐβοϊκὸ, στὸν Κορινθιακὸ, ἑκατοντάδες μίλια μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο τους. Μερικοὶ μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς μένουν μόνιμα σὲ ξένους τόπους καὶ παντρεύονται ἐκεῖ καὶ ἀνακατεύονται με

Οἱ ψαράδες ζοῦνε πολὺ λίγο στὸ-σπίτι τους. Δὲν βλέπουν τὸ σπίτι παρὰ μονάχα στὶς μεγάλες γιορτὲς καὶ στὶς μεγάλες φουρτοῦνες. "Ὅλο τὸν ἄλλον καιρὸ ζοῦν στὴ θάλασσα καὶ στοὺς ἐρημικοὺς κάβους. Ὁ κάβος εἶναι τὸ δεύτερο σπίτι τοῦ ψαρά, ἕνα λημέρι συνδεδεμένο στενὰ μὲ τὴ ζωὴ του, ἕνα ὀρηκτήριο γιὰ τὰ ψαρέμματά του κι' ἕνα μόνιμο κατάλυμα γιὰ τὸ φαί καὶ γιὰ τὸν ὕπνο του.

Πρωί, μεσημέρι, βράδυ οἱ ψαράδικες βάρκες πᾶνε κι' ἐρχονται στὸν κάβο. Ἐκεῖ εἶναι τὸ γενικὸ ραντεβουῦ τῶν ψαράδων. "Ἄλλοι γυρίζουν ἀπὸ τὸ ψάρεμα κι' ἄλλοι ξεκινοῦνε γιὰ κεῖ, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ψαρέματος ποὺ κάνει ὁ καθένας. Τὸ χωριό, τὸ λιμάνι, τὸ σπίτι τοὺς βλέπει μόνο κάθε Σαββατόβραδο. Πᾶν ἐκεῖ γιὰ νὰ δοῦν τοὺς δικούς των, γιὰ νὰ ψωνίσουν, γιὰ νὰ γλεντήσουν. Ζημερώνοντας ὁμως ἡ μέρα—κι' ἄς εἶναι Κυριακή—οἱ περισσότεροι ξαναφεύγουν μὲ τὸ ψάρεμα.

Ἡ ὥρα τῆς γενικῆς συναντήσεως στὸν κάβο εἶναι τὸ βραδάκι. Αὐτὴν τὴν ὥρα γυρίζουν τὰ χταποδιάρικα ἀπὸ τὸ ὀλοήμερο κουραστικὸ κυνήγι τοῦ χταποδιοῦ καὶ τὴν ἴδια ἀκριβῶς στιγμή—ἀπάνω στὸ ἡλιοβασίλεμα—ἀμολιῶνται ἀπὸ τὸν κάβο τὰ διχτυάρικα καὶ τὰ παραγαδιάρικα γιὰ τὸ νυχτερινὸ ψάρεμά τους.

"Ὅσοι ψαρεύουν τὴ νύχτα ξεκουράζονται τὴν ἡμέρα. Βγαίνουν στὰ βράχια καὶ ξαπλώνουν, πέρνουν ἕνα ὕπνο κι' ἐπειτα

τοὺς ντόπιους. Τέτοιους ἀρκετοὺς συναντᾶ κανεὶς στὴν Κούλουρη καὶ στὰ ψαροχώρια τῆς Ἀττικῆς καὶ στὴν Εὐβοία καὶ ἄλλοῦ.

Οἱ Βατικιώτικες τράτες, εἶναι πλοῖα μακρόστενα μὲ δέκα ἕως εἴκοσι κουπιά. Οἱ περισσότερες δουλεύουν μὲ κουπιά—λιγοστὲς εἶναι ἐκεῖνες ποὺ ἔχουν μηχανή—καὶ ψαρεύουν χειμῶνα καλοκαίρι. Γενικὰ οἱ τράτες ἐργάζονται ἀπὸ τὰ τέλη Αὐγούστου ἕως τὰ τέλη Μαρτίου. Διακόπτουν μόνο τὸ καλοκαίρι Ἰούλιο—Ἰούλιο ἕως 15 Αὐγούστου γιὰτὶ τότε εἶναι ἡ περίοδος τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν ψαριῶν τῆς τράτας καὶ τὸ ψάρεμα δὲν συμφέρει οὔτε τὶς ἴδιες τὶς τράτες γιὰτὶ θὰ χαραμιζόταν ὁ «γόνος» τὸ ψιλὸ ψαράκι. Τὸ πλήρωμα «τσουρμάρει», τέλη Αὐγούστου ὅπως εἶπαμε, καὶ ἡ τράτα ξεκινάει γιὰ τὸ ἐτήσιο ταξεῖδι τῆς. Θὰ ἐπισκεφθῆ ὅλες τὶς παραλίες, ὅλες τὶς «κοιλιάδες» δηλαδὴ τὰ κατάλληλα μέρη γιὰ τὸ ριξίμο καὶ τὸ τράβηγμα τῆς τράτας (ἐδῶ τράτα, θὰ πῆ ἐργαλεῖο εἰδικὸ δίχτυ) καὶ τέλος Μαΐου θὰ ξαναγυρίσῃ στὸν τόπο τῆς. Αὐτὰ ἀληθεύουν γιὰ τὶς μεγάλες τράτες ποὺ ἔχουν πλήρωμα ἀπάνω ἀπὸ τριάντα ἄτομα—ὄλα μὲ μισθό—καὶ ψαρεύουν μακρὰ, σὲ ξένους τόπους. Οἱ μικρότερες τοπικὲς τράτες ἔχουν ἄλλο δρομολόγιο. Ψαρεύουν κοντὰ, σὲ κοντινὲς παραλίες καὶ οἱ ψαράδες γυρίζουν μιά καὶ δυὸ φορές στὴν ἐβδομάδα στὰ σπίτια τους.

Οἱ τράτες δουλεύουν ἀπὸ τὰ ξημερώματα ἕως τὸ ἡλιοβασίλεμα, δώδεκα ὥρες γραμμῆ

καὶ ρίχνουν τὰ δίχτυά τους δέκα ἕως δώδεκα φορές. Τὸ μεσημέρι τρῶνε πρόχειρα στὸ πόδι, ἓνα κομμάτι ψωμί, λίγο τυρί, μιὰ ρέγγα, μερικές ἑλῆές. Φαῖ κανονικὸ θὰ φᾶνε τὸ βράδυ, ποὺ θὰ μπῆ τὸ μεγάλο τσουκάλι στὴ φωτιά μὲ μπόλικα φρέσκα ψάρια. Τὸ μεσημέρι δυὸ μπουκιές στὸ πόδι καὶ δουλειά. Ἡ ψαροπούλα, βάρκα εἰδική, μεταφορική, μηχανοκίνητη, παρακολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ τὴν τράτα, πέρνει τὰ ψάρια καὶ τὰ κουβαλάει στὴν πειὸ κοντινὴ ψαρόσκαλα. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ψάρι διοχετεύεται σὲ πολιτεῖες καὶ σὲ χωριά.

Τὴ νύχτα οἱ τρατάρηδες χορταίνουν ὕπνο καὶ τὸ καλοκαίρι χορταίνουν καθισιό. Τέλος Μαΐου τὸ πλήρωμα «ξετσουρμάρει» κι' οἱ τρατάρηδες γυρίζουν στὰ σπίτια τους, στὸν τόπο τους καὶ ὁ τόπος ἀποκτᾷ ζωὴ. Τὰ μαγαζιά δουλεύουν, τὰ «ὄργανα» δὲν σταματοῦν μέρα καὶ νύχτα. Οἱ ψαράδες ἐννοοῦν νὰ γλεντήσουν μερικοὺς μῆνες ἔπειτα ἀπὸ πολύμηνο ἀγῶνα μὲ τὰ κύματα.

Αὕτὴ περίπου εἶναι ἡ ζωὴ τῶν τρατάρηδων. Οἱ ἄλλοι ψαράδες ζοῦν πιὸ περιορισμένα.

Ψαρεύουν γύρω στὸ λιμάνι τους, ἄλλοτε τὴν ἡμέρα κι' ἄλλοτε τὴ νύχτα καὶ διακόπτουν συχνὰ τὴ δουλειά, γιατί δὲν ἔχει ψάρι ὅλες τὶς ἐποχές. Οἱ βάρκες τους εἶναι μικρὲς καὶ παληές, βάρκες γέρικες κι' οἱ ἴδιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γέροι. Οἱ νέοι πᾶνε μὲ τὶς τράτες καὶ μὲ τὰ γριγριά. Κι' ὅμως οἱ πιὸ καλοὶ ψαράδες εἶναι αὐτοὶ οἱ γέροι. Εἶναι τεχνίτες τοῦ παραγαδιοῦ. Αὐτοὶ ξέρουν ὅλους τοὺς ψαρότοπους κι' ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς ψαρικῆς, κι' αὐτοὶ πιάνουν τὰ καλύτερα ψάρια, τὰ «χονδρά», τὰ «καθαρά», τὶς συναγρίδες, τὶς σφυρίδες, τοὺς ὀρφοὺς, τὶς τσιποῦρες, τὰ λιθρίνια. Εἶναι γέροι ὑπομονετικοί, ποὺ ψαρεύουν ὅλη μέρα μ' ἓνα δύο παραγάδια καὶ μ' ἓνα δύο σαλαγκιές γύρω-γύρω ἀπ' τὸ λιμάνι. Ὅταν γεράσουν πιὸ πολὺ ζοῦνε βγάζοντας δολῶματα ποὺ τὰ πουλᾶνε στοὺς ἄλλους ψαράδες ἢ κάθονται στὸ μῶλο μ' ἓνα καλάμυδι καὶ ψαρεύουν κεφαλόπουλα. Γι' αὐτοὺς τὰ μεγάλα ταξείδια, τ' ἀρμενίσματα στὸ πέλαγος, οἱ φουρτοῦνες καὶ οἱ περιπέτειες ἔτελείωσαν πειά

Θ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ.

(Ἀποκλειστικότης «Ἀγωνιστοῦ» διὰ τὴν Κύπρο. Κόπυραϊτ Πρακτορείου «Πνευματικῆς Συνεργασίας»).